

Slumpen som Guds stand-in

Vetenskap

Andrew Brown
*The Darwin Wars: How Stupid
 Genes Became Selfish Gods*
 Simon & Schuster, 1999

Adaptionisterna är övertygade om att djurs och växters egenskaper är resultatet av ett darwinistiskt urval.

Darwinismen huggar sig allt närmre samhällsvetenskapen, noterar Klas Östman. Slump och katastrofer utgör den sista barriaden.

Vetenskapsjournalisten Andrew Browns nya bok *THE DARWIN WARS* börjar som en thriller:

"George Price tog livet av sig i en rivningslägenhet nära Eustons tågstation på vintern 1974."

Själv mordarens vän Bill Hamilton identifierade kroppen och kunde konstatera att ingenting återstod av Prices gamla välbärgade liv, utom en skrivmaskin, ett par polymer av Proust och några lådor fyllda med papper. Ingenting märkvärdigt så långt, egentligen. Många självmördare har det eländigt.

Det avvikande var att George Price och Bill Hamilton båda var världsledande teoretiker inom evolutionsteori. Price hade utvecklat några av Hamiltons ekvationer. Och sedan givit upp allt hopp om att verklig godhet skulle kunna finnas i världen.

HAN KUNDE INTE STÅ UT med sina resultat, som föreföll visa att även den mest upphöjda mänskliga altruism egentligen är självisk. Inte i den banala betydelsen att goda gärningar får utövaren att känna sig bättre till mods. Utan på så sätt att även verkligt ädla känslor, riktig självuppgiftning, kan vara slutprodukten av ett naturligt genetiskt urval av egenskaper som bidrar till en arts överlevnad (på bekostnad av den enskilda individen).

För Price betydde det inte bara slutet för alla religiösa möjligheter, utan för mänsklig moral överhuvudtaget. För vad blir kvar av god-

heten om den egentligen bara är ett resultat av lagbundna biokemiska processer? "Genom algebrabra", skriver Andrew Brown, "hade George Price funnit beviset för arvssynden."

Browns bok är dock inte bara en snabbt skriven fallstudie i genrens galna vetenskapsmän, utan i första hand en lägesrapport för lekmän om hur konfliktlinjerna ser ut inom dagens evolutionsbiologi.

Den viktigaste stridsfrågan förefaller enkel. Hur lång räckvidd har de grundläggande darwinistiska mekanismerna? Hur mycket i vår värld kan alltså förklaras som resultatet av slumpvisa variationer av egenskaper hos individer och arter, vars långsiktiga överlevnad sedan bestäms av ett naturligt urval av dem som är bäst anpassade till sin livsmiljö?

PÅ ENA KANTEN I DEBATTEN står de hårdföra adaptionisterna eller selektionisterna (det finns inga allmänt accepterade benämningar på de olika lägren). De hävdar att i princip alla egenskaper hos djur

och växter är resultatet av darwinistiskt urval och anpassning. Banerföraren här, åtminstone populärvetenskapligt, är engelsmannen Richard Dawkins.

FÖR DAWKINS ÄR DESSUTOM den genetiska nivån den alldeles centrala i analysen. Det är således mellan olika kombinationer av aminosyror som kampen för tillvaron egentligen förs. En elefants gener, skriver Dawkins i en av sina senaste böcker, kan ses som ett stort dataprogram, vars grundläggande instruktion lyder "kopiera mig". Själva elefanten är en utvikning i programmet för att underlätta kopieringen.

Framträdande allierade till Dawkins är andra ledande biologer som Edward O Wilson och John Maynard Smith, liksom filosofen Daniel Dennet. Wilson har sedan länge velat vidga den darwinistiska analysen till att också gälla beteenden hos människor, grundad bland annat på sådana undersökningar som William Hamilton och George Price ägnade sig åt. För ett par

decennier sedan väckte tankeriktningen ett enormt rabalder under namnet sociobiologi. Nu har förespråkarna tagit åt sig en del av den vetenskapliga kritiken mot sociobiologin och lanserar en reviderad variant, kallad evolutionspsykologi, som växer sig allt starkare.

Richard Dawkins och Daniel Dennet har till och med gjort ansatser att utsträcka den grundläggande darwinistiska analysmodellen till den mänskliga tankefären. Basala tankeelement, mer, fungerar i princip på samma sätt som materiella gener, hävdar de.

MOTSTÅNDARNA TILL DEN extremt adaptionistiska riktningen hävdar i stället dels att det finns darwinistiska processer som inte kan analyseras på genetisk nivå, dels att åtskilliga egenskaper hos naturens organismer inte påverkas av det naturliga urvalet. Somliga egenskaper är bara nödvändiga men utvecklingsmässigt neutrala följd-funktioner av andra egenskaper, som i sin tur spelar roll för överlevnaden. Mer slumpmässiga faktorer som naturkatastrofer spelar också en mycket viktig roll i denna förklaringsmodell.

Som offentlig debattör spelar Harvardbiologen Stephen Jay Gould samma roll för anti-adaptionisterna som Dawkins gör för adaptionisterna, men på sistone har Gould utsatts för allt fler angrepp från andra vetenskapsmän. Bland annat har det visats att hans pådering för slumpens roll i viktiga avseenden bygger på felaktiga klassificeringar av omdiskuterade fosiler. Speciellt pinsamt, åtminstone i den populära debatten, var att ett av de märkligaste (med det passande namnet *Hallucigenia*) hade tolkats med fel sida upp. Rättvänt duger *Hallucigenia* inte alls lika bra som belägg för Goulds syn på evolutionen.

Tonen mellan Dawkins och Goulds läger har varit hård, vilket avspeglas i titeln på Andrew Browns bok. Ändå har det hittills varit ett meningsutbyte mellan naturvetenskapsmän av olika schatteringar, där de flesta har varit ense om att det faktiskt finns något sådant som en medfödd "mänsklig natur", men ense om hur mycket av den som kan tolkas som darwinistiska adaptioner.

DET KOMMER ATT BLI värre. När de framgångsrika adaptionistiska analyserna utsträcks från myror och elefanter till människor börjar biologerna alltmer närma sig humanisterna och samhällsvetarens territorier. Där härskar det som några evolutionspsykologer har döpt till Den socialvetenskapliga standardmodellen. Standardmodellen innebär kort och gott att det biologiska arvet inte spelar någon roll för oss människor. Det nyfödda barnet ses i enlighet med mycket gamla föreställningar som ett oskrivet blad, som kan fyllas med i stort sett vilket innehåll som helst.

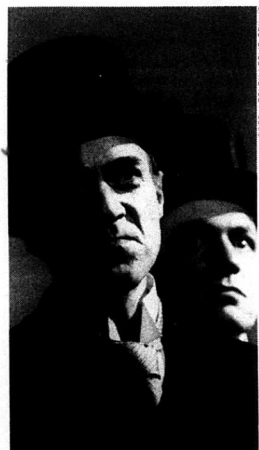
Det finns knappast några vetenskapligt hållbara argument för ett så härdraget synsätt. Och medan även de mest hårdföra adaptionisterna brukar hävda att människor trots allt inte styrs enbart av sitt biologiska arv, så har hittills mycket få humanister och samhällsvetare varit villiga att föra någon dialog med de förhatliga "biologisterna".

ATTITYDEN FÖREFALLER MER religiös än rationell. Är samhällsvetarna på väg att bli lika bekymrade över den darwinistiska analysens moraliska konsekvenser som självmördaren George Price?

Eller kan flentligheten analyseras i evolutionspsykologiska termer? Handlar det helt enkelt om att försvara det samhällsvetenskapliga reviret mot intrång från en annan flock? I så fall kan man vänta sig strider som får *THE DARWIN WARS* att framstå som tillsammans seminarieövningar.

KLAS ÖSTMAN

Manskör med rätt att tala

De jackerklädda herrarna i Stadsteaterns pjäs samlas i flock för att bekräfta varandras maktpositioner.

Teater

Tal till nationen
 Stockholms stadsteater

TAL TILL NATIONEN på Stockholms stadsteater är en intressant idé i fyndig form, hälsar Helena Rivière från parketten.

Ljus på scenen, en skådis kommer in, går fram till rampen och tittar ut över publiken. Vad ska hända? Han etablerar kontakt, inget tjafs, och berättar en historia. En efter en kommer de in på samma sätt. Det är en bra början.

TAL TILL NATIONEN bygger på autentiska anföranden i riksdagen, inlägg i debatten och offentliga dokument från 1900-talet. En del är nyskrivet av Erik Uddenberg. Inte oväntat är talekonsten en manlig specialitet och det är en

samling distingerade herrar i jackett som framför sina djupt kända och välgrundade åsikter om prygelstraffets återinförande eller om det olämpliga i att släppa in kvinnorna i politiken. Men hur intressant tillbakablicken genom minnesbanken än är, så vill TAL TILL NATIONEN bortom illusionen. Vissa ord verkar som signaler, hela flocken av jackeretter rycker fram till rampen och klämmer i med sång, varpå de drar sig tillbaka och fortsätter tala, en och en.

PUBLIKEN UPPMUNTRAS i ordets alla bemärkelser. Kanaler öppnas för undertexten. Var herre säger också: jag är så full av min väloljande "shit", min vältaliga perfektion och min plats i världen att ingenting kan rubba mig. De blir emblem för sina ord och understyker sin kollegiala hegemoni genom att hälsa på varandra, skaka hand, röra sig i flock, likna och bekräfta varandra, dansa fram i

"det här är pojkarnas visa". Något så abstrakt som en maktfsfar tar gestalt genom en direktare förmedling än föruftets.

KVINNAN I FÖRESTÄLLNINGEN förstärker givetvis herrarnas hemorts rätt genom sin naturliga underdanighet, för att i takt med tiden och moderniseringen bli mera lik dem. I bägge fallen understryker hon normen. Denna Lisa Lindgren är ny för mig men spelar bra, med en underbar precision: ironi, diktion, närvaro och distans. Hon syns som Elise Ottosen Jensen, som en metalliskt klar Alva Myrdal, som strömmingsstekande hemmafru som petas ur männens hjärta av en italiensk pizzahallick, som den förstört långtansfulla kvinna som klär julgranen med svenska flaggor och liksom prickar in dem som missiler i grenverket eller som Mona Sahlin, som bokstavligen kan krypa ur sin roll och konstatera att ingen noterar skill-

naden. Rollen kör vidare på en storbildsskärm.

I våra dagar talas det inte så mycket till nationen. Förväntningarna på avsändarna har sänkts och är mer på nivån: "Titta, han snackar också." Det utsagda tas emot med en sorts road likgiltighet, såsom invandrarhandläggaren i stycket, skickligt fångad av Tobias Theorell, tar emot invandrarens protest över att inte bli bemött och respekterad som individ.

DET HÄR ÄR VÅR tids teater – smart, intelligent och roligt! Men det kan kortas något, en stillös "Mamma är lik sin mamma" kan utgå. Denne Österberg sjunger bra, men har fortfarande en bit att gå innan han kommer i nivå med det övriga sällskapet. Etienne Glaser har signerat denna associativa föreställning, vars släktskap med *BRODERNA MOZART* är tydligt. Gå och se den!

HELENA RIVIERE